

Sygn. akt III USKP 21/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 lutego 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Staryk (przewodniczący)

SSN Leszek Bielecki (sprawozdawca)

SSN Zbigniew Korzeniowski

w sprawie z odwołania J. D.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w R.

o emeryturę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 17 lutego 2021 r.,

skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 13 grudnia 2018 r., sygn. akt III AUa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok Sądu Apelacyjnego w (...) i
przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w (...) III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
wyrokiem z 13 grudnia 2018 r. w sprawie III AUa (...) oddalił apelację
wnioskodawcy J. D. od wyroku Sądu Okręgowego w R. z 20 października 2017 r. w
sprawie IV U (...) oddalającego jego odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń

Spółecznych Oddziału w R. z dnia 31 maja 2017 r. odmawiającego przyznania mu prawa do wcześniejszej emerytury.

W sprawie tej ustalono, że wnioskodawca (ur. 17 maja 1957 r.) był zatrudniony w I. w okresie od 1 września 1972 r. do 20 czerwca 1975 r. jako uczeń szkoły zawodowej dla pracujących, a następnie do 31 stycznia 1990 r. stale i w pełnym wymiarze czasu pracy na stanowisku montera. Wnioskodawca pracował przygotowywał różnego rodzaju elementy budowanych instalacji do spawania, wykonywał prace także w wykopach i na wysokości, w budynkach i na wolnym powietrzu, w zależności od tego gdzie były montowane instalacje technologiczne. W tym okresie zatrudnienia wnioskodawca wyjeżdżał do pracy na eksporcie, a także odbywał służbę wojskową. Na czas określony od 27 sierpnia 1981 r. do 26 sierpnia 1982 r. wnioskodawca został skierowany do pracy na budowie w Iraku, a następnie korzystał z dni wolnych z tytułu rozliczenia pracy na budowie eksportowej, po czym - na wniosek z dnia 31 sierpnia 1982 r. - z urlopu dewizowego od 18 października do 17 listopada 1982 r. Do pracy powrócił w dniu 18 listopada 1982 r.

Za powyższy okres otrzymał świadectwo pracy w warunkach szczególnych, w którym zakład pracy potwierdził, że wnioskodawca stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał prace wodno - kanalizacyjne przy montażu konstrukcji metalowych na wysokości, czyli prace wymienione w wykazie A, Dziale V poz. 1 pkt. 1 załącznika nr 1 do Zarządzenia nr 9 Ministra Budownictwa Przemysłu Materiałów Budowlanych z dnia 1 sierpnia 1983 r. w sprawie wykazu stanowisk pracy w zakładach nadzorowanych przez Ministra Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych, na których wykonywane są prace w szczególnych warunkach uprawniające do wcześniejszego przejścia na emeryturę oraz do wzrostu emerytury i renty.

W okresie od 20 listopada 1990 r. do 18 listopada 1991 r. wnioskodawca przebywał na kontrakcie w Republice Południowej Afryki. Następnie od 1 września do 30 listopada 1992 r. pracował na stanowisku montera instalacji technologicznych.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd pierwszej instancji uznał, że odwołanie nie zasługiwało na uwzględnienie. W jego ocenie treść zebranego materiału dowodowego nie dawała podstawy do ustalenia, że w okresie objętym świadectwem wykonywania pracy w szczególnych warunkach, wnioskodawca

faktycznie stale i w pełny wymiarze czasu pracy wykonywał pracę monter instalacji technologicznych przy realizacji robót wodno - kanalizacyjnych oraz budowie rurociągów w głębokich wykopach, skoro prace przygotowawcze polegające na cięciu i gwintowaniu rur oraz prace przygotowawcze do spawania były wykonywane na poziomie ziemi, a w niektórych przypadkach na estakadach.

Natomiast Sąd Apelacyjny wskazał, że po odjęciu ze wskazywanego przez wnioskodawcę okresu zatrudnienia w warunkach szczególnych od 20 czerwca 1975 r. do 31 stycznia 1990 r., który wynosi 15 lat, 1 miesiąc, 10 dni, okresu przypadającego po 26 sierpnia 1982 r., tj. po dniu zjazdu do kraju do dnia ponownego wykonywania pracy, tj. 18 listopada 1982 r., łącznie 2 miesiące i 23 dni, wnioskodawca nie ma uprawniającego do prawa do wcześniejszej emerytury stażu pracy w warunkach szczególnych. Stwierdził, że niezależnie od dokonanej przez Sąd pierwszej instancji, oceny charakteru pracy wykonywanej przez wnioskodawcę, w aspekcie możliwości kwalifikowania jej pod określoną pozycję wykazu prac w warunkach szczególnych, którą to ocenę Sąd Apelacyjny podzielił, wnioskodawca po wyłączeniu przerw w świadczeniu pracy, nie legitymuje się wymaganym, 15-letnim okresem pracy w warunkach szczególnych i już z tego powodu nie spełnia warunków, koniecznych do przyznania prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych.

W skardze kasacyjnej wnioskodawca zarzucił naruszenie prawa materialnego, a mianowicie § 2 ust. 1 oraz § 4 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8 poz. 43) przez błędne zastosowanie w związku § 3 ust. 1 i 3 w związku z § 2 ust. 4 w związku z § 5 ust. 1, 2 i 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 1974 r. w sprawie niektórych praw i obowiązków pracowników skierowanych do pracy za granicą w celu realizacji budownictwa eksportowego i usług związanych z eksportem (jednolity tekst: Dz.U. z 1990 r. Nr 44, poz. 259 ze zm.) w związku z art. 184 ust. 1 pkt 1 i 2 w związku z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 53 ze zm.) przez błędne zastosowanie i nieprawidłową wykładnię przez odliczenie skarżącemu od okresu pracy w warunkach szczególnych łącznie

dwa miesiące i 23 dni. Dodatkowo zarzucił naruszenie przepisów postępowania, które miały istotny wpływ na treść rozstrzygnięcia, a mianowicie art. 328 § 2, art. 378 § 1, art. 381, 382, art. 386 § 1, art. 233 § 1 k.p.c. przez błędną wykładnię i błędne niezastosowanie, oraz wskazał na nierozpoznanie istoty sprawy, które jest skutkiem naruszenia art. 316 § 1 w związku z art. 391 oraz art. 321 § 1 k.p.c.

Wskazując na powyższe zarzuty skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania z pozostawieniem Sądowi drugiej instancji rozstrzygnięcia o kosztach procesu i kosztach zastępstwa procesowego.

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący wskazał na istotne zagadnienie prawne oraz potrzebę wykładni art. 184 ust. 1 pkt 1 i 2 w związku z art. 32 ustawy emerytalnej w związku z § 2 ust. 1 i § 4 rozporządzenia z 1983 r. przez udzielenie wykładni: „czy do okresu pracy w warunkach szczególnych zalicza się okres urlopu wypoczynkowego i okres urlopu dewizowego jaki pracownik otrzymał od pracodawcy po upływie czasu na jaki była zawarta umowa do pracy na budowie eksportowej i po powrocie do kraju w sytuacji gdy pracownik pozostawał cały czas w obu stosunkach pracy (podstawowym w Polsce i na czas określony o pracę na budowie eksportowej) z tym samym pracodawcą i po powrocie z budowy eksportowej pracownika powrócił do pracy u tego pracodawcy bezpośrednio po upływie okresu urlopu wypoczynkowego i urlopu dewizowego i cały ten okres został zaliczony przez pracodawcę do stażu pracy oraz okresu pracy w warunkach szczególnych”. Wskazał również, że skarga jest oczywiście uzasadniona z uwagi na naruszenie § 5 rozporządzenia z 1974 r. oraz art. 316 § 1 k.p.c.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o jej oddalenie oraz o zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługiwała na uwzględnienie.

W przedmiotowej sprawie występują dwie kwestie, których ponowne rozpoznanie jest niezbędne dla wydania prawidłowego rozstrzygnięcia.

W pierwszej kolejności należy stwierdzić, że na podstawie umowy o pracę z dnia 26 sierpnia 1981 r. na czas określony od 27 sierpnia 1981 r. do 27 sierpnia 1982 r. ubezpieczony został skierowany do pracy na budowie w Iraku. W sprawie nie ustalono jakiego charakteru pracę wykonywał ubezpieczony w Iraku, a w szczególności, czy były to prace o szczególnym charakterze lub w szczególnych warunkach. Okres tejże pracy oraz warunki jej wykonywania przyjęto bezrefleksyjnie jako okres i warunki uprawniające do wnioskowanego świadczenia. W tym zakresie można wskazać na wyrok Sądu Najwyższego z 11 kwietnia 2019 r. w sprawie I UK 34/18, zgodnie z którym, wymóg okresu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze powinien więc odnosić się do okresu faktycznego wykonywania takiej pracy, z pominięciem okresów wyłącznie formalnego pozostawania w zatrudnieniu, w których pracownik - zgodnie z treścią łączącego go z pracodawcą stosunku pracy - zajmuje stanowisko, z którym łączy się wykonywanie pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, lecz w rzeczywistości pracy tej nie wykonuje, a tym samym nie jest narażony na uciążliwość związaną z warunkami lub charakterem pracy (LEX nr 2645170). Ponadto, w kontekście wykonywania pracy poza krajem zwraca uwagę wyrok Sądu Najwyższego z 8 listopada 2017 r. w sprawie III UK 210/16, stosownie do którego, może się zdarzyć, iż konkretny zakład pracy wykonywał zadania całkowicie odpowiadające innemu działowi gospodarki, a co za tym idzie, szkodliwość prac wykonywanych w ramach realizacji tych zadań w pełni odpowiadała szkodliwości pracy przyporządkowanej do innej branży. Decydujące znaczenie w tym przypadku ma zaś to, czy pracownik w ramach swoich obowiązków stale i w pełnym wymiarze czasu pracy był narażony na działanie tych samych szkodliwych czynników, na które narażeni byli pracownicy innego działu gospodarki, w ramach którego takie same prace zaliczane są do prac w szczególnych warunkach (LEX nr 2428257).

W drugiej kolejności należy stwierdzić, że Sąd Apelacyjny w (...) przyjął okres po 26 sierpnia 1982 r. do 18 listopada 1982 r. jako nieuprawniający do prawa do wcześniejszej emerytury stażu pracy w warunkach szczególnych. Natomiast ubezpieczony wskazuje, że okres od 28 sierpnia 1982 r. do 17 października 1982 r. nie był okresem tzw. urlopu dewizowego, a był okresem urlopu wypoczynkowego. W sprawie nie ustalono jakiego charakteru była to przerwa w pracy

ubezpieczonego, a przez to jakie daje ubezpieczonemu uprawnienia z tego tytułu w kwestii praw przysługujących w czasie usprawiedliwionej nieobecności w pracy. W tym względzie przypomnieć trzeba o odmienności w konsekwencjach uprawnień pracowniczych odnośnie poszczególnych kategorii urlopów pracowniczych. W judykaturze Sądu Najwyższego, na co wskazuje ubezpieczony w skardze kasacyjnej, została wyjaśniona kwestia konsekwencji w zakresie wnioskowanego świadczenia przez ubezpieczonego w sprawie wpływu okresu urlopu bezpłatnego na staż pracy w warunkach szczególnych, natomiast nie została w tym względzie wyjaśniona kwestia urlopu wypoczynkowego. W tym względzie można ponadto wskazać na wyrok Sądu Najwyższego z 18 listopada 2011 r. w sprawie I UK 127/11, gdzie stwierdzono, że urlopu bezpłatnego, udzielonego w związku ze skierowaniem do pracy za granicą, nie wlicza się do okresu pracy w warunkach szczególnych wykonywanej u macierzystego pracodawcy, uprawniającego do emerytury w obniżonym wieku na podstawie art. 184 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.) – OSNP 2012 nr 21-22, poz. 268 oraz na wyrok Sądu Najwyższego z 9 lutego 2016 r. w sprawie II UK 16/15, w którym stwierdzono, że okres urlopu bezpłatnego udzielonego na podstawie § 9 ust. 4 rozporządzenia z dnia 27 grudnia 1974 r. w sprawie niektórych praw i obowiązków pracowników skierowanych do pracy za granicą w celu realizacji budownictwa eksportowego i usług związanych z eksportem (Dz.U. Nr 51, poz. 330) stanowił w zatrudnieniu u macierzystego pracodawcy okres urlopu bezpłatnego, a jako taki pozostawał bez wpływu nie tylko na prawo, lecz także na wysokość świadczeń z ubezpieczenia emerytalnego. Okres ten w zakresie ubezpieczenia społecznego nie był okresem składkowym ani nieskładkowym; dla ubezpieczenia społecznego był to okres obojętny. Między macierzystym pracodawcą a pracownikiem korzystającym z urlopu bezpłatnego trwał stosunek ubezpieczenia społecznego, istniejący od nawiązania stosunku pracy do jego ustania (art. 4 ust. 3 ustawy z 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych, jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 25, poz. 137 z późn. zm.), jednak w ramach tego stosunku status pracownika korzystającego z urlopu bezpłatnego rozpatrywany jako okres, w którym nie był zobowiązany do

wykonywania pracy i nie otrzymywał świadczeń ze stosunku pracy lub z nimi związanych ani też ich surogatów, analizowany w świetle art. 6 ust. 2 lit. a u.e.r.f.u.s., nie był i nie może być obecnie uznany za okres zatrudnienia. Bez względu na sposób pojmowania pojęcia "zatrudnienie", które można rozumieć wąsko, jako aktywną realizację stosunku pracy przez jej świadczenie, albo szeroko, jako trwanie prawnego stosunku pracy, użyte w art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. a u.e.r.f.u.s. pojęcie "zatrudnienia" zwężono do kręgu tych tylko zatrudnień, w czasie których pracownik pobierał wynagrodzenie lub zasiłki z ubezpieczenia społecznego (LEX nr 2002505). Przy tym, zwraca się uwagę na fakt, że ubezpieczony w okresie zatrudnienia, tj. od 20 czerwca 1975 r. do 31 stycznia 1990 r. pracował u jednego pracodawcy, którym był I. S.A.

W rozpoznawanej sprawie zwraca również uwagę fakt, że w uzasadnieniu swojego orzeczenia, Sąd Apelacyjny w (...) wprawdzie stwierdził, że podziela argumentację Sądu Okręgowego w R. co do oceny charakteru pracy wykonywanej przez wnioskodawcę w aspekcie możliwości kwalifikowania jej pod określoną pozycję wykazu prac w warunkach szczególnych i nawet wskazał jaki okres uważa za nieuprawniający do prawa do wcześniejszej emerytury stażu pracy w warunkach szczególnych, jednakże z własnej inicjatywy nie wskazał enumeratywnie jakie okresy kwalifikuje do takiego uprawnienia i z jakich przyczyn oraz nie wskazał jakie okresy do takiego uprawnienia definitywnie enumeratywnie nie kwalifikuje oraz z jakich powodów. W systemie apelacji pełnej analiza w tym zakresie jest w pełni wymagana i niezbędna. W tym względzie wskazuje się na wyrok Sądu Najwyższego z 16 marca 2016 r. w sprawie IV CSK 285/15, w którym stwierdzono, że postępowanie apelacyjne ma charakter kontrolny, ale jest także kontynuacją postępowania przed sądem pierwszej instancji i zmierza do ponownego merytorycznego rozpoznania sprawy. Przyjęta koncepcja apelacji pełnej (*cum beneficio novorum*) zakłada więc możliwość, a niekiedy konieczność prowadzenia przez sąd drugiej instancji postępowania dowodowego. Nakłada na sąd drugiej instancji powinność dokonania samodzielnej oceny dowodów zgromadzonych przez sąd pierwszej instancji oraz przeprowadzonych przed sądem odwoławczym, a także ustalenia podstawy faktycznej rozstrzygnięcia (LEX nr 2026134).

W ponownie rozpoznawanej sprawie wskazane wyżej istotne kwestie powinny doczekać się wnikliwej analizy, co niewątpliwie pozwoli na dokonanie właściwego i dogłębnie uzasadnionego ponownego rozstrzygnięcia.

Z powyższych względów, orzeczono jak w sentencji.